

***Via Media* ako ekleziologický model a teologická metóda
Johna Henryho Newmana (1801 – 1890)**

ANDREJ MÁRIA ČAJA

Rímskokatolícka cirkev Farnosť Stará Halič
Hlavná 2/4, 985 11 Stará Halič
p.andrej@familiemariens.org

Abstract

An attentive analysis of the concept of *Via Media* in the theology of John Henry Newman shows that while his ecclesiological model of the Anglican Church, conceived as a middle way between the extremes of the Roman Catholicism and the popular Protestantism, proved to be only a theory on paper, the theological method, which derived from it, was maintained by Newman throughout his whole theological career, i. e. both in his Anglican and Catholic period. His theological method of balancing and oscillating between various unilateral positions is exemplified in some of his polemical Anglican writings and in his major mariological contribution *Letter to Pusey*, which paves the way between maximalist and minimalist tendencies. It is suggested that since Newman's method had a considerable impact on contemporary theology, it could serve as a fruitful means of overcoming hostile polarizations which threaten the Church and society.

Keywords: Newman, *Via Media*, theological method, fundamental orientation of theology/mariology

Vývoj fundamentálnej teológie v období po Druhom vatikánskom koncile ukazuje, že výklad jednotlivých tajomstiev viery je vo veľkej miere závislý od spôsobu chápania základných princípov teológie, akými sú Božie zjavenie, vzťah Písma a Tradície, vzťah viery a rozumu, význam dogmy a jej vývoja, úloha Magistéria a poslanie teológa v Cirkvi atď.¹ Je však zrejmé, že interpretácia týchto

¹ Je pozoruhodné, že Druhý vatikánsky koncil sa vôbec nezmieňuje o fundamentálnej teológii a toto označenie pre samostatnú teologickú disciplínu sa vyskytuje až v dokumente *Sapientia christiana* z roku 1979, kde sa v bode 51 predkladá ako prvá povinná teologická disciplína na teologických fakultách. Ján Pavol II. následne tematizuje predmet fundamentálnej teológie v liste účastníkom Medzinárodného kongresu o fundamentálnej teológii, ktorý organizovala

prvotných teologických princípov je výrazne podmienená ešte dôležitejším faktorom: určením teologickej metódy, ktorá by stanovila nastavenie a smerovanie teológie ako takej.

Reflexia o smerovaní teológie, ako aj o teologickej metóde, je dnes naliehavá nielen z toho dôvodu, aby si teológia uchovala svoj vedecký status a legitímne miesto na akademickej pôde, ale najmä preto, aby sama neupadla do fragmentárnosti, inkoherecie a do rôznych jednostranných excesov, ale ukazovala cestu, ktorá by bola fascinujúca pre život viery a schopná zjednocovať dnešnú tak polarizovanú a do mnohých krajností rozdelenú spoločnosť.

Preto sa v rámci fundamentálnej teológie od vydania dnes už klasického diela B. Lonergana († 1984), *Method in Theology*,² začala čoraz viac upriamovať pozornosť práve na význam metódy v teologickom bádání, pričom sa zvyrazňovalo aj prepojenie medzi intelektuálnym poznaním a praxou.³ Rôzne metódy, ktoré sa už objavili na teologickom trhu a rozhodne prispeli k vytváraniu odlišných teologických systémov,⁴ však len podčiarkli skutočnosť, že kým presne stanovené špecifické metódy na poli prírodných vied viedli k pozoruhodným výsledkom a úspechom, častá absencia všeobecne uznanej a aplikovateľnej metódy v teológii bráni tomu, aby teológovia našli spoločnú reč a dospeli k jednotnejšiemu chápaniu viery.

V tejto súvislosti možno spomenúť, že uvedená problematika sa veľmi dramatickým spôsobom prejavila v otázke základného smerovania mariológie: v reakcii na predkoncilový maximalizmus, ktorý jednostranne nazeral na Máriu ako na bytosť vyvýšenú nad ostatné stvorenia, sa mariológia v pokoncilovej dobe neraz dostala do opačného extrému minimalizmu, ktorý sa ju snažil zosadiť z trónu a pozbaviť ju jej privilégií, prezentujúc ju len ako „našu sestru“,⁵ „učeníčku“,⁶ „obyčajnú ženu“,⁷ ba dokonca ako človeka rovnako poznačeného slabosťami a hriechmi ako ostatní ľudia.⁸ Od axiómy „de Maria numquam satis“ sa postupne prešlo k novej axióme: „de Maria satis“.⁹ Z tohto dôvodu boli najmä roky 1965 – 1974 definované W. Beinertom ako obdobie „mariologickej fóbie“ a ako „desať-

---

Pápežská Gregorova univerzita v roku 1995, no predovšetkým naň upriamil pozornosť encyklikou *Fides et Ratio* z roku 1998, ktorá predstavuje Magnu Chartu tejto teologickej disciplíny.

² Prvýkrát bolo dielo publikované vo Veľkej Británii vydavateľstvom Darton Longman & Todd Ltd v roku 1972.

³ Porov. L. Hlad, *Hugo Rahner (1900–1968) – prítomnosť jeho kerygmatického odkazu v magistériu a teológii zameranej na novoevanjelizačnú prax. Kerygmaticko-ludická teologická reflexia*, in *Verba Theologica* 1(2021), 6–28. <https://doi.org/10.5507/sth.2020.054>

⁴ Porov. G. Pozzo – R. Fisichella, *Metodo*, in R. Latourelle – R. Fisichella, *Dizionario di Teologia Fondamentale*, Assisi 1990, 724–748.

⁵ Porov. T.F. Ossanna, *Maria sorella nostra: Significato del titolo nel magistero di Paolo VI*, Roma 1991.

⁶ Porov. P. Bearsley, *Mary the Perfect Disciple: A Paradigm for Mariology*, in *Theological Studies* 41 (1980) 461–504. <https://doi.org/10.1177/004056398004100301>

⁷ Porov. A. Bello, *Maria, donna dei nostri giorni*, Milano 1993.

⁸ Porov. E. Johnson, *Vera nostra sorella. Una teologia di Maria nella comunione dei santi*, Brescia 2005, 31–39.

⁹ Porov. S. de Fiores, *Maria nella teologia contemporanea*, Roma 1991, 131.

roče bez Márie“, ktoré sa ukončilo vydaním *Marialis cultus* Pavla VI.¹⁰ Hoci sa situácia odvtedy už podstatne zmenila, aj v súčasnej mariológii sa predkladajú paradigmy či cesty, ktoré vyúsťujú do rôznorodých, protichodných a neraz aj do extrémne vyhrotených mariologických koncepcií (dejinnno-spásna, naratívna, špekulatívna, esteticko-symbolická, kenotická, pneumatologická, ekleziologická, sociálno-politická, feministická, tradičná, experienciálna atď.).¹¹

Iste, rôznorodosť prístupov a metód v teológii je oprávnená – katolíckosť Cirkvi musí zniesť túto názorovú pluralitu, pokiaľ sa pohybuje v hraniciach ortodoxie –, no nesie v sebe aj istú ideovú predpojatosť, a tým nutnosť zdôvodňovať, prečo sa vychádza z toho a nie iného filozofického alebo teologicko-dogmatického princípu. Preto si možno položiť otázku, či by nebolo vhodnejšie, aby nastavenie teológie ako takej bolo určené skôr metódou, ktorá by bola postavená na určitej všeobecne prijatej danosti schopnej utvárať celú stavbu teológie, pričom by sama nutne nemusela mať dogmatický obsah, ale úplne by stačilo, aby bola v súlade s požiadavkami zdravého rozumu (*common sense*). Nebola by takto koncipovaná metóda zároveň aj primeraným prostriedkom pre prekonávanie názorových rozporov a zmierňovanie polarizácií tak v teológii, ako aj v spoločnosti?

1. Newmanova *Via Media* v anglikánskom období (1801 – 1845)

Cieľom tejto štúdie je poukázať, že podobnú metódu v teologickom myslení vypracoval John Henry Newman, keď ešte ako anglikánsky duchovný, člen univerzitného kolégia Oriel v Oxforde a spoluiniciátor tzv. Oxfordského hnutia, nazvaného aj traktárskym hnutím kvôli vydávaniu teologických traktátov, sa zasadzoval za pozdvihnutie Anglikánskej cirkvi v 19. storočí. V úsilí vymedziť jej postavenie a smerovanie v kontexte iných cirkevných spoločenstiev Newman poukazyval na to, že podstatou Anglikánskej cirkvi je uberať sa tzv. „strednou cestou“ (*Via Media*) medzi extrémnymi pozíciami iných cirkevných spoločenstiev, čím načrtnol nielen špecifický ekleziologický model, ale aj konkrétnu teologickú metódu.

1.1 *Via Media* ako univerzálna norma etického konania

Myšlienka, že stredná cesta a umiernenosť sú ideálnou normou konania, nie je nová, ale vychádza z univerzálnej skúsenosti ľudstva, že človek má neustálu tendenciu upadať do excesov. Nachádzame ju na Ďalekom východe u Konfucia a Budhu, na Blízkom východe v judaizme¹² a islame, či v klasickom Grécku: v mytologickom príbehu o Daidalovi a Ikarovi; v nápise „nič v nadmernom množstve“ (Μηδὲν ἄγαν) v Apolónovom chráme v Delfách, kde figuruje spolu

¹⁰ Porov. W. Beinert, *Devozione mariana: una chance pastorale*, in *Communio* 7 (1978) 84-101.

¹¹ Porov. S. de Fiores, *Maria sintesi di valori. Storia culturale della mariologia*, Cinisello Balsamo 2005, 379-538; A. Langella, *Le mariologie postconciliari. Status quaestionis*, in *Mariologia a tempore Concilii Vaticani II. Receptio, ratio et prospectus. Acta Congressus mariologici-Mariani internationalis in civitate Romae anno 2012 celebrati*, Città del Vaticano 2013, 147-216.

¹² Porov. M. Roubalová – R. Králik – P. Kondrla – P. Maturkanič – Y. Biryukova – M. Issakhan, *Zakladni iloso ické ideje spojene se sabatem*, in *XLinguae* 14/3 (2021), 115-126; <https://doi.org/10.18355/XL.2021.14.03.11> M. Roubalová – V. Judák – R. Králik, K. Slobodová Nováková – P. Maturkanič, *Nejstarší židovský "Bejt Hakne-set" v Praze v kontextu ustanovení Halachy*, in *Historia Ecclesiastica* 12/1 (2021), 3-16.

so známou maximou „poznaj sám seba“ (Γνωθι σεαυτὸν), a nakoniec i v etickom učení filozofov, konkrétne v aretológii. V *Etike Nikomachovej* Aristoteles vysvetľuje, že čnosť sa nachádza v strede medzi dvoma extrémami určitej vlastnosti:

„Čnosť sa týka citov a konania, v ktorých nadbytok je chybou a nedostatok je karhaný, stred však býva chválený a je správny; a toto oboje prináleží čnosti. Čnosť je teda akási stredovosť, pretože smeruje do stredy... Stred sa nachádza medzi dvoma nerestami, z nich jedna spočíva v nadbytku, druhá v nedostatku, a to tak, že čnosť nachádza a volí si stred, kým nerest v citoch a v konaní buď pravú mieru nedosahuje, alebo ju prekračuje. Preto je čnosť, čo do podstaty a pojmu bytia, stredom.“¹³

Kresťanská morálka nadviazala na klasické chápanie čnosti, nepochybne aj zásluhou sv. Tomáša Akvinského († 1274), ktorý prebral Aristotelovu definíciu, čo možno jasne vidieť napríklad v jeho *Summa contra gentiles*, kde píše: „Dobrovoľný hriech sa u nás prejavuje prebytkom alebo nedostatkom, zatiaľ čo čnosť leží uprostred.“¹⁴

Do teológie ako takej, presnejšie do apologetiky, sa koncepcia „strednej cesty“ dostáva v 16. storočí prostredníctvom anglikánskeho teológa Richarda Hookera († 1600), ktorý v diele *Law of Ecclesiastical Polity* opisuje Anglikánsku cirkev ako strednú cestu medzi extrémami konfesíí, ktoré vyplynuli z reformácie – najmä puritanizmu a kalvinizmu, napriek tomu samotný termín *Via Media* sa v jeho diele nenachádza. Prvýkrát sa vyskytuje v 17. storočí v dielach anglikánskych teológov Georga Herberta a Simona Patricka, no s jeho systematickým použitím, vysvetlením a aplikovaním ako teologickej metódy sa stretávame až v 19. storočí u Newmana.

1.2 *Via Media* ako ekleziologický model a teologická metóda

V súvislosti s článkom viery o Cirkvi si Newman kládol nasledovnú otázku: Aké je postavenie Anglikánskej cirkvi vzhľadom na protestantizmus a rímsku cirkev? Odvolávajúc sa na Hookera a anglikánskych teológov 17. storočia predkladá tézu, že Anglikánska cirkev si razí strednú cestu, *Via Media*, medzi extrémnymi pozíciami rímskeho katolicizmu a protestantizmu, nie v zmysle kompromisu a zmiešania dvoch protichodných pozícií, ale v zmysle stredy medzi parciálnymi a jednostrannými stanoviskami, pričom toto chápanie Cirkvi prezentuje ako „druhú reformáciu“. V dvoch traktátoch z 25. júla a 24. augusta roku 1834, ktoré nesú názov „*Via Media*“ a sú napísané vo forme dialógu, Newman s pocitom triumfu vyhlasuje:

„Sláva cirkvi Anglicka spočíva v tom, že si osvojila VIA MEDIA, ako ju pomenovali. Nachádza sa medzi (takzvanými) reformátormi a romanistami... Pod pojmom protestantizmu sa skrýva viacero odlišných doktrín, a pokiaľ ide o všetky tieto náuky, naša cirkev si medzi ním a pápeženstvom vybrala VIA MEDIA.“¹⁵

¹³ Aristoteles, *Etika Nikomachova*, 1106 b 25 – 1107 a 5.

¹⁴ Tomáš Akvinský, *Summa contra gentiles*, III, 108, 6.

¹⁵ J. H. Newman, *Via Media*, no. 1 a *Via Media*, no. 2, in *Tracts for the Times*, Leominster – Notre

V Newmanovom súbornom diele sa nachádzajú dva zväzky, obsahujúce rôzne spisy z anglikánskeho obdobia, ktoré tiež nazval „Via Media“, nakoľko v nich ilustruje svoju ekleziologickú teóriu. Pritom je zaujímavé pozorovať, že samotná *Via Media* v nich nie je prezentovaná len ako základné nastavenie Anglikánskej cirkvi, ale už aj ako teologická metóda, vo svetle ktorej je možné interpretovať teologické princípy a jednotlivé tajomstvá viery.¹⁶ Pozornosť si zasluhuje predovšetkým polemický spis z roku 1837 o prorockom úrade Cirkvi (*Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*), ktorého cieľom, ako vysvetľuje i v predhovore do tretieho vydania z roku 1877, nebol ani tak útok na rímsku cirkev a protestantizmus, „ale zavedenie vlastnej doktríny, anglikánskej *Via Media*.“¹⁷ Newmanovi teda ide o takú expozíciu viery, „ktorá nie je ani protestantská, ani rímska, ale napreduje po tej *Via Media*, ktorá je, ako v iných veciach, tak aj tu, vhodnou cestou pre synov anglickej cirkvi.“¹⁸

Napriek tomu sa dostáva do kolízie tak s rímskym katolicizmom, ako aj s protestantizmom, čo je zrejme už len zo silnej rétoriky použitej v celom spise. Na jednej strane sa zameriava na učenie rímskej cirkvi a hoci postupne a markantnejšie preberá jej základné princípy, vyčíta jej hlbokú diskrepanciu medzi formálnym učením, ktoré hlása, a konkrétnou praxou, zbožnosťou a politikou. V jej teologických princípoch síce môže byť mnoho pravdivosti, napriek tomu sa konkrétne prejavuje ako ambiciózna, poverčivá a krutá politická moc. V spomínanom predhovore Newman už ako katolík túto diskrepanciu medzi teóriou a praxou vysvetľuje osobitnou ekonómiou postupného zjavenia, v ktorej sa Boh prispôbuje situácii človeka a neodhaľuje mu hneď celú pravdu, lebo by ju nedokázal uniesť. Týmto spôsobom aj Cirkev toleruje určité excesy Božieho ľudu a nezasaahuje okamžite, aby neurazila city a nábožnosť veriacich. Okrem toho dodáva, že kým v doktrinálnych otázkach je Cirkev vo svojich vyjadreniach veľmi presná, keďže v nich ide o objektívne záležitosti, v otázkach zbožnosti a praxe je oveľa slobodnejšia, pretože formy zbožnosti sú subjektívnejšieho a osobnejšieho rázu a Cirkev tu zasahuje len vtedy, ak zbožnosť a prax protirečia náuke.¹⁹

Na druhej strane nešetří ani kritikou protestantizmu, a to z viacerých vážnych dôvodov: je vyjadrením tak herézy a schizmy, ako aj ortodoxie; vyvoláva dojem vágneho a nie presne definovaného kréda; vedie svojich vyznávačov viac k tomu, aby spochybňovali, popierali, zosmiešňovali a odporovali, než aby v niečo verili; jeho podstata spočíva len v útoku na Rím; je len obyčajným nástrojom v rukách štátu, no najmä udúša katolíckeho ducha antickej Cirkvi. Preto Newman zakončuje svoju ostrú kritiku odvážnym tvrdením: „Anglická cirkev ako taká nie je protestantská, iba ak politicky.“²⁰

Dame 2013, 108, 122.

¹⁶ O *Via Media* ako teologickej metóde v anglikánskej teológii porov. T. McConnell, *The Via Media as Theological Method*, in P. Elmen (ed.), *The Anglican Moral Choice*, Wilton 1983, 141-159.

¹⁷ J. H. Newman, *Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, in *The Via Media of the Anglican Church*, zv. 1, London 1895, xv.

¹⁸ J. H. Newman, *Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 7.

¹⁹ Porov. J. H. Newman, *Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, liv-lix, lxxv.

²⁰ J. H. Newman, *A letter addressed to the Margaret Professor of Divinity*, in *The Via Media of the*

1.3 *Via Media* v kontexte vzťahu Písma a Tradície

Hlavným Newmanovým úmyslom v uvedenej eseji je ukázať, že Anglikánska cirkev nie je ani protestantská, ani rímska, ale katolícka, presnejšie anglo-katolícka, čo majstrovsky demonštruje na problematickom vzťahu Písma a Tradície.

Všetky protestantské denominácie sa líšia od rímskokatolíckeho tým, že považujú Bibliu za jediné kritérium, na ktoré sa môžu odvolávať pri doktrínálnych otázkach, a akceptujú ho ako najvyššieho a jediného rozhodcu v prípade rozdielov. Biblia však svojim čitateľom nenanucuje svoj význam, z čoho nutne vyplýva, že každý protestant interpretuje Božie slovo po svojom, a tým dochádza k rozporom, rozdeleniam, k vzniku rôznych siekt a koniec-koncov k náboženskému liberalizmu. Z tohto dôvodu, konštatuje Newman, je princíp *sola Scriptura* v skutočnosti deštruktívny pre vieru.²¹

Anglo-katolíci súhlasia s protestantmi, keď považujú Písmo za primárny zdroj informácií o Božích pravdách. Písmo je totiž inšpirované, ustálené, hmatateľné, dostupné, ľahko použiteľné. Predstavuje „dôkazový materiál“, ktorý teológ môže aplikovať pri argumentovaní, keďže argumentovať sa dá len na základe textu. Je takého charakteru, že „každý verš je kánonom Božej pravdy“.²² Ved' v tom je prioritou Písma a osobitne evanjelií ako dokumentov viery, že zachytávajú konkrétne slová a skutky Pána. Newman sa vyjadruje aj k niektorým špecifickejšími problematikám, ktoré dodnes rezonujú v biblickej teológii. Predovšetkým rozhodne zamietá tézu, že evanjeliá nezjavujú žiadnu doktrínu, len morálne učenie Krista, a že kresťanskú náuku nachádzame až v novozákonných epištolách. Je presvedčený, že Kristus nám už všetko zjavuje v evanjeliách, pričom epištoly len rozvíjajú, pod pôsobením Ducha Svätého, jeho učenie.²³ Podobne protestuje aj proti téze, že evanjeliá obsahujú len náhodné slová Krista, pospájané dohromady ich autormi, a zdôrazňuje, že každý Ježišov *logion* obsahuje vedomé ponaučenie a zjavenie Božej pravdy.²⁴

Avšak pod vplyvom štúdia antickej Cirkvi a spisov cirkevných otcov si Newman postupne uvedomuje, že Písmo nie je jediným (*solus*) zdrojom informácií o Božích pravdách a súhlasí s rímskokatolíckmi, že okrem Písma existuje aj Tradícia siahajúca až k apoštolom. Je priam až obdivuhodné sledovať, k akému modernému chápaniu Tradície sa dopracoval ako anglikánsky duchovný.

Hoci je Tradícia parciálne vyjadrená v rôznych dokumentoch, najmä v dielach otcov a učiteľov Cirkvi, v skutočnosti nie je možné ju celú zdokumentovať a spísať, pretože predstavuje skôr akýsi spôsob myslenia a cítenia, ktorý sa ustavične

---

Anglican Church, zv. 2, London 1896, 218.

²¹ Porov. J. H. Newman, *Lectures on the Prophetical Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, zv. 1, 26-28.

²² J. H. Newman, *Lectures on the Prophetical Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 294.

²³ Porov. J. H. Newman, *Lectures on the Prophetical Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 302-303.

²⁴ Porov. J. H. Newman, *Lectures on the Prophetical Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 305.

prenáša z generácie na generáciu, a preto by bolo omylom žiadať od rímskokatolíkov, aby predložili kompletný katalóg svojich tradícií: „Tradícia vo svojej plnosti je nevyhnutne nepísaná; je to spôsob, akým sa spoločnosť vníma alebo správava v určitom období, a nemožno ju presne zdefinovať tak, ako nemožno cudzím ľuďom priblížiť výzor a správanie človeka nejakým súborom propozícií.“²⁵

Newman poznamenáva, že na existenciu Tradície poukazuje už len fakt, že aj viera v Bibliu ako Bohom inšpirovanú knihu je postavená na Tradícii, keď ju z generácie na generáciu prijímame ako Božie slovo. Ak teda protestanti znevažujú pojem Tradície tvrdiac, že ide o čosi iracionálne a nedôveryhodné, v skutočnosti tak podkopávajú vieru v božský pôvod Písma. No ak Tradícia potvrdzuje božský pôvod Písma, nie je vylúčené, že nás informuje aj o iných článkoch a tajomstvách viery.²⁶

Newman syntetizuje vzťah Písma a Tradícia do nasledovných bodov: 1) V Písme sa nachádza všetko, čo je potrebné pre našu spásu; 2) Tradícia je užitočná a vzácna, ale neexistuje prípad, v ktorom by nám nezávisle a bez záruky Písma odovzdávala nejaký článok viery nevyhnutný pre spásu, inými slovami, nie je pravidlom autonómnym, ale podriadeným a služobným; 3) Písmo je základom, ktorý Tradícia osvetľuje, potvrdzuje, rozvíja a interpretuje. Tradícia teda nie je nezávislým svedectvom Zjavenia, ale má interpretatívny charakter.²⁷

Pre ekleziologický koncept *Via Media* z toho vyplýva, že anglo-katolíci súhlasia s protestantmi, že Písmo je hlavný zdroj viery, no nesúhlasia s nimi, že je jediným zdrojom; súhlasia s rímskokatolíckmi, že okrem Písma existuje svedectvo Tradície a najmä starovekého kresťanstva, no nesúhlasia s nimi, že rôzne rímske náuky, ktoré sa časom sformulovali, sú naozaj aj obsiahnuté v antickej tradícii Cirkvi. Kým kontroverzia s protestantmi spočíva v otázke ohľadom základných princípov teológie, v kontroverzii s Rímom ide skôr o fakty antickej tradície, o objektívne skutočnosti, a teda o skúmanie histórie. A práve pohľad na fakty ukazuje, že rímska cirkev má síce základy v pravde, ale v priebehu storočí bola zavalená omylmi, prekrútila pôvodné fakty a upadla do excesov. A zatiaľ čo protestantizmus je poznačený nedostatkom – odstránením mnohých apoštolských doktrín a praktík, rímsky katolicizmus sa zasa vyznačuje excesom – pridávaním nových náuk a úzov.²⁸

Nie je bez zaujímavosti, že napriek vypovedanému, v úvode do spisu Newman vyjadruje už aj určité obavy, či jeho idea Anglikánskej cirkvi ako strednej cesty

²⁵ J. H. Newman, *Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 32.

²⁶ Porov. J. H. Newman, *Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 34-35.

²⁷ Porov. J. H. Newman, *Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 301-321. Neskôr ako katolík v anotácii k textu Newman opäť zdôrazňuje, že Písmo často nestačí a že jeho nejasnosť môže viesť k rôznosti názorov a priam až k herézam. Tradícia je preto potrebná, aby sme pochopili jeho pravý zmysel. Cituje i niektoré state zo spisov cirkevných otcov, ktoré jasne poukazujú na nedostatočnosť Písma a na význam Tradície pri jeho interpretácii. *Ibid.*, 328-330.

²⁸ Porov. J. H. Newman, *Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 37-41.

medzi protestantizmom a Rímom nie je len obyčajnou teóriou na papieri, ktorá nezodpovedá reálnym faktom:

„Protestantizmus a pápežstvo sú skutočnými náboženstvami, o ktorých nikto nemôže pochybovať; vytvorili formu, v ktorej sa utvárali národy: ale *Via Media*, chápaná ako ucelený systém, nikdy neexistovala inak ako na papieri; nie je známa pozitívne, ale negatívne, vo svojich odlišnostiach od konkurenčných vierovyznaní, nie vo svojich vlastných charakteristikách; a možno ju opísať len ako tretí systém, ktorý nie je totožný ani s jedným, ani s druhým, ale má niečo z každého z nich, raziac si cestu medzi nimi, a akoby s kritickou nástojčivosťou sa s nimi oboma zahrával a chválil sa, že je v porovnaní s nimi bližšie k antike. Čo je to iného než predstava o ceste cez hory a rieky, ktorá nikdy nebola preťatá? Keď vyznávame našu *Via Media* ako samotnú pravdu apoštolov, okolostojacim sa zdá, že sme iba antikvári alebo pedanti, ktorí sa zabávajú ilúziami alebo učenými subtílnosťami, a nie sme schopní popasovať sa s vecami takými, aké sú. Vyčítajú nám, že nepredkladáme nijaký dôkaz, ktorý by ukázal, že náš názor nie je protirečivý sám osebe, a keby sa dal do pohybu, nerozpadol by sa na kusy alebo by sa hneď nerozbehol rôznymi smermi. Učení teológovia, hovoria, ju mohli predostrieť, čo aj urobili; kontroverzisti ju mohli s výhodou použiť, keď boli podporovaní občianskym mečom proti pápežencom alebo puritánom; ale nech sú jej prednosti akékoľvek, predsa len, keď je ponechaná sama na seba, aby sme použili známy výraz, nemusela by „fungovať“.“²⁹

1.4 Deväťdesiaty traktát (*Tract 90*)

Newman však vonkoncom nespochybňoval správnosť samotnej metódy, ktorú *Via Media* ponúka, a majstrovsky ju aplikuje v povestnom deväťdesiatom traktáte (*Tract 90*), kde predkladá anglo-katolícky výklad 39 článkov anglikánskej viery, ktoré v 16. storočí vo veľkej miere zostavil už Thomas Cranmer († 1556) ako základné vierovyznanie Anglikánskej cirkvi. Počas panovania Alžbety I. ich parlament prijal medzi štátne zákony, čím sa stali srdcom a fundamentom celej anglickej spoločnosti. Každý, kto chcel zastávať nejaké verejné postavenie v Cirkvi, pôsobiť na univerzite či v politike, ich musel podpísať.

Články vo veľkej miere obsahujú negatívne vyhlásenia o náuke rímskej cirkvi v otázkach týkajúcich sa Písma, ospravedlivenia, dobrých skutkov, povahy Cirkvi a koncilov, očistca, uctievania obrazov, relikvií a invokácie svätých, sviatostí, transsubstanciácie,³⁰ omše, celibátu kňazov a rímskeho biskupa. Avšak podľa Newmana sú tak voľne sformulované, nekompletné a nejasné vo svojom význame, že nutne potrebujú autoritatívnu interpretáciu, ktorú im nevedeli dať ani tí, čo ich spísali, ani tí, čo ich uzákonnili. No ak je Anglikánska cirkev pokračovateľkou antickej Cirkvi, cirkvi otcov, ktorá sa vyznačovala katolíckou vierou, tak sa to muselo prejavíť aj vo formulároch Anglikánskej cirkvi, a teda aj v 39 článkoch,

²⁹ J. H. Newman, *Lectures on the Prophetic Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, 16-17.

³⁰ Porov. J. Krupa, *The role of the Epiclesis in Transubstantiation*, in *Colloquia Theologica Ottoniana* 37(2021), 115-128. <https://doi.org/10.18276/cto.2021.37-07>

ktoré z tohto dôvodu nemusia byť predkladané nutne v protestantskom duchu, ale dajú sa interpretovať katolícky, a to pomocou metódy *Via Media*.

Napríklad podľa článku 22 je rímska náuka o očistci, odpustkoch, uctievaní obrazov a relikvií a o vzývaní svätých poverčivosťou odporujúcou Písmu, na čo Newman odpovedá, že článok na tomto mieste odmieta len tézy a prax rímskych škôl, nie však učenie prvotnej Cirkvi o týchto tajomstvách viery a ani dekréty Tridentského koncilu, pretože tento článok bol sformulovaný ešte pred koncilom.³¹ Vyhlásenie článku 25, podľa ktorého sú sviatosťami evanjelia len krst a Pánova večera, treba podľa Newmana chápať tak, že „tento článok nepopiera, že uvedených päť obradov [t.j. birmovka, pokánie, kňazstvo, manželstvo a posledné pomazanie] sú sviatosťami, ale že sú sviatosťami v *tom zmysle*, v akom sú sviatosťami krst a Pánova večera“.³² K negatívnemu stanovisku voči rímskej náuke o transsubstanciácii v článku 28 Newman dodáva, že Anglikánska cirkev sa stavia len proti materialistickej predstave, že vo svätom prijímaní sa takpovediac zubami žuje telo Krista, nie však proti viere, že v tejto sviatosti sa tajomným, ale reálnym spôsobom sprítomňuje Kristus: „V samotnej bohoslužbe prijímania, v katechizme, článkoch a homíliách [t.j. v anglikánskych oficiálnych dokumentoch] sa jasne hovorí, že Kristovo telo je tajomným spôsobom, ak nie *lokálne*, tak predsa *reálne* prítomné, takže ho môžeme nejakým nevýslovným spôsobom prijímať.“³³ Podobne interpretuje článok 31 o katolíckej omši, keď vysvetľuje, že v skutočnosti článok nehovorí proti omši ani nezavrhuje jej obetný charakter ako taký, len odsudzuje určitú prax a chápanie, ktoré sú v rímskej cirkvi zaužívané, ako napríklad hromadenie omší a ich slávenie súčasne v jednom chráme, slúženie privátnych omší či oddeľovanie obety omše od obety Krista.³⁴ Takisto aj problematiku celibátu v článku 32 Newman objasňuje takým spôsobom, že Anglikánska cirkev ho nezakazuje ani nepranieruje, iba ho nepredkladá ako priamy Boží príkaz, čo sa zhoduje aj so stanoviskom rímskej cirkvi, ktorá ho predpisuje ako cirkevný zákon.³⁵ Newman nakoniec podčiarkuje, že v článku 38 o rímskom biskupovi sa nehovorí, že pápež je antikristom, ani sa v zásade neodmieta jeho duchovný primát či postavenie v Cirkvi: článok sa obmedzuje len na vyhlásenie, že pápež v Anglicku nemá žiadnu jurisdikciu.³⁶

Na záver traktátu Newman pripúšťa, že jeho interpretácia sa môže zdať anti-protestantská, a teda v protiklade s úmyslom protestantských autorov, ktorí 39 článkov zostavili. Vyjadruje však presvedčenie, že samotné články sú zostavené takým spôsobom, že nevylučujú tých, čo uprednostňujú teológiu z obdobia pred reformáciou apelujúc na cirkevných otcov a na antickú katolícku tradíciu, a preto s veľkou dávkou smelosti píše:

„Protestantské vyznanie bolo vypracované s cieľom zahrnúť katolíkov; a katolíci z neho teraz nebudú vylúčení. To, čo bolo u reformátorov ekonómiou a šetrnos-

³¹ Porov. J. H. Newman, *Tract 90: Remarks on Certain Passages in the Thirty-Nine Articles*, in *Tracts for the Times*, 405-430.

³² J. H. Newman, *Tract 90*, 430-435.

³³ J. H. Newman, *Tract 90*, 435-448.

³⁴ Porov. J. H. Newman, *Tract 90*, 448-454.

³⁵ Porov. J. H. Newman, *Tract 90*, 454-457.

³⁶ Porov. J. H. Newman, *Tract 90*, 468-471.

ťou, je pre nás ochranou. Čo by nás miatlo vtedy, teraz máte protestantov. Vtedy sme nemohli nájsť chybu v ich slovách; teraz nemôžu odmietnuť náš výklad.“³⁷

Traktát sa objavil na verejnosti 27. februára roku 1841. Hoci sa Newman nazdával, že nevzbudí takmer žiadnu pozornosť, veľmi sa zmýlil, lebo spis okamžite vyvolal obrovský rozruch, čo je aj pochopiteľné: svojou katolíckou interpretáciou Newman napadol srdce anglickej konštitúcie, a tým sa stal verejným zradcom. Už 8. marca štyria členovia kolégia zaslali list vydavateľovi traktátov, v ktorom vyhlasovali, že *Tract 90* otvára dvere učeniu rímskeho katolicizmu na univerzite. Čoskoro sa k nim pridali predstavení Oxfordu, ktorí sa rozhodli zasiahnuť verejnou cenzúrou. Samotný oxfordský biskup Richard Bagot nakoniec traktát neodsúdil, len vyhlásil spis za problematický a vydávanie ďalších traktátov za pozastavené.

1.5 Zlyhanie *Via Media* ako ekleziologického modelu

Newman dospel k presvedčeniu, že už viac nemôže zastávať úlohu univerzitného kaplána, ak sa biskup a predstavení univerzity proti nemu verejne postavili. Zároveň si uvedomil, že jeho katolícka interpretácia Anglikánskej cirkvi ako *Via Media* je umelo vytvorená teória a nezodpovedá skutočnosti, lebo ju málokto praktizuje a odlišuje sa od názorov väčšiny anglikánov, ktorí svoju cirkev vnímajú vo svetle princípov protestantskej reformácie a prirodzene inklinujú k protestantom. Prakticky sa to ukázalo v založení spoločného biskupstva v Jeruzaleme v roku 1841 pre protestantských a anglikánskych veriacich, čo Newmana veľmi pobúrilo. V liste adresovanom advokátovi Jamesovi Hopovi napísal: „Ak [Anglikánska cirkev] vyústi do protestantizmu, myslím si, že budem považovať za povinnosť opustiť ju, ak budem ešte žiť.“³⁸ Problém videl v tom, že zatiaľ čo biskupi v Anglicku ho odsúdili za ekumenickú snahu o priblíženie sa ku katolíckej viere, zároveň sa zjednotili s protestantmi bez toho, aby od nich žiadali zrieknutie sa omylov.

Newman opustil Oxford a odišiel do dediny Littlemore, kde bol po viac než troch rokoch intenzívneho štúdia a modlitby 9. októbra roku 1845 prijatý do rímskej cirkvi bl. Dominikom Barberim († 1849). Definitívne prišiel k záveru, že Anglikánska cirkev sa nachádza v stave schizmy a že Katolícka cirkev je skutočne identická s prvotnou Cirkvou apoštolov aj napriek tomu, že storočiami sa jej dogmatické formulácie, liturgické formy a štruktúry vyvinuli. O mnoho rokov neskôr napísal, že Katolícka cirkev „je takmer akoby fotografiou prvotnej Cirkvi, prinajmenšom sa od prvotnej Cirkvi líši tak, ako sa líši fotografia 40-ročného muža od jeho fotografie, keď mal 20 rokov. Viete, že je to tá istá osoba.“³⁹

K ekleziologickému modelu *Via Media*, ktorý mal charakterizovať anglikanizmus, sa Newman opäť vracia ako katolík tak v autobiografických dielach⁴⁰, ako

³⁷ J. H. Newman, *Tract 90*, 468-475.

³⁸ H. Graef, *God and Myself. The Spirituality of John Henry Newman*, London 1967, 87.

³⁹ J. H. Newman, *Letters and Diaries*, zv. 24, 325; in I. Ker, *John Henry Newman*, Oxford 2011, 632.

⁴⁰ Porov. J. H. Newman, *Apologia pro Vita Sua*, London 1890, 68-69, 78, 95, 101 atď. Satirický opis *Via Media* sa objavuje aj v románe s evidentne autobiografickými črtami *Loss and Gain. The Story of a Convert*, London 1881, 74.

aj v polemickom spise *Lectures on Certain Difficulties felt by Anglicans in Catholic Teaching* (Prednášky o niektorých ťažkostiach, ktoré pociťujú anglikáni v katolíckom učení). V skutočnosti ide o sériu prednášok, ktoré v pôstnom období roku 1850 predniesol v Londýne, pričom hlavným podnetom bol zásah štátu do vnútorných záležitostí Anglikánskej cirkvi, čo spôsobilo príchod novej vlny konvertitov, medzi ktorými boli i Newmanovi priatelia: H. Wilberforce, J. Hope a H. E. Manning. V prednáškach ale nešlo ani tak o dokázanie rímskeho katolicizmu, ako skôr o to, aby pomohol tým, čo už síce prijali mnohé argumenty v jeho prospech, no stále prechovávali nejaké ťažkosti, ktoré im bránili urobiť potrebný krok pre vstup do Katolíckej cirkvi. V 12. prednáške svojim poslucháčom resp. čitateľom znova prezentuje podstatu modelu *Via Media*, pričom s odstupom času a z pohľadu katolíckeho mysliteľa, ktorý sa raz na budovaní tejto teórie podieľal, nám o ňom predkladá zrelú definíciu:

„Samotným znakom anglikanizmu ako systému je, že je *Via Media*; to je jeho život; je ňou alebo nie je ničím; poprite to a okamžite sa rozplynie do katolicizmu alebo protestantizmu. To predstavuje jeho jediný nárok na uznanie ako osobitnej formy kresťanstva; je to jeho odporúčanie celému svetu a jeho jednoduché meradlo pre celú oblasť teológie. *Via Media* apeluje na dobrý ľudský zmysel; hovorí, že ľudská myseľ je prirodzene náchylná k excesom a že najmä teologické súperu určite zachádzajú do extrémov. Pravda, tak ako čnosť, spočíva v strede; čokoľvek je teda pravdivé, čokoľvek nie je pravdivé, extrémny sú určite falošné. A keďže pravda leží v strede, práve preto je veľmi umiernená a liberálna; dokáže trpezlivo znášať oba extrémny, pretože sa na žiadny z nich nepozera s takou prudkou protirečivosťou, s akou sa jeden extrém pozerá na druhý. Z toho istého dôvodu je aj všeobšahla, pretože tým, že je v istom zmysle v strede všetkých omylov, hoci sa na žiadnom z nich nepodieľa, možno povedať, že im vládne a zmierňuje ich, spája ich a akoby ich zbližuje a spriada v jedno pod svojou miernou a láskavou vládou. Nezaujatosť, znášateľnosť, zhovievavosť, tolerancia a pochopenie sú teda všetko atribútmi *Via Media*.“⁴¹

No následne poukazuje na zlyhanie ekleziologického modelu *Via Media*, lebo z konkrétnych faktov vyplynulo, že Anglikánska cirkev nie je pokračovaním cirkvi otcov, ale v skutočnosti sa hlási k protestantizmu. Na druhej strane všetko nasvedčuje tomu, že spomedzi existujúcich cirkevných systémov je rímska cirkev najpresnejšou aproximáciou k starovekej Katolíckej cirkvi, a preto je nespochybniteľné, že cirkevní otcovia by sa v nej cítili oveľa viac „doma“ ako v akomkoľvek inom náboženskom zoskupení. Ak teda existuje podobnosť a priam až identita medzi starovekou cirkvou otcov a súčasnou rímskou cirkvou, tak existuje aj zarážajúca podobnosť medzi starovekými herézami a novodobými cirkevnými spoločenstvami, ktoré sa od Katolíckej cirkvi oddelili. Hoci bol Newman gentlemanom a veľmi jemným človekom, ktorý by sa nikdy neznižil k urážkam, bol zároveň aj silným kontroverzistom, tak v anglikánskom, ako aj v katolíckom období, a práve v tomto duchu treba chápať aj nasledovnú pasáž, v ktorej sa prejavuje jeho výnimočná rétorická schopnosť kontroverzie:

⁴¹ J. H. Newman, *Certain Difficulties felt by Anglicans in Catholic Teaching*, zv. 1, London 1885, 374-375.

„Tento náčrt vzájomného postavenia Rímskej stolice, protestantizmu, *Via Media* a štátu, ktorý vidíme v dejinách posledných troch storočí, nie je, opakujem, žiadnou novinkou v dejinách... a nie je možné ubrániť sa záveru, ku ktorému nás núti skutočne, podrobné skúmanie dejín, že čím bola Rímska stolica vtedy, tým je aj teraz; že čím boli Árius, Nestórius alebo Eutyches vtedy, tým sú Luther a Kalvín teraz; čím boli vtedy Eusebiáni alebo monofyziti, tým je anglikánska hierarchia teraz; čím bol byzantský dvor vtedy, tým je teraz vláda Anglicka, a takým by bol aj ne jeden katolícky dvor, keby bolo po jeho vôli. Táto staroveká história nie je mŕtva, žije... vidíme v nej seba ako v zrkadle a ak bola *Via Media* heretická vtedy, je heretická aj teraz.“⁴²

2. Newmanova *Via Media* ako teologická metóda v katolíckom období (1845 – 1890)

Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že napriek zlyhaniu ekleziologického modelu *Via Media*, bol Newman natoľko intelektuálne vyformovaný myslieť a argumentovať podľa tohto modelu, že si naďalej ponecháva *Via Media* ako teologickú metódu a hlavné teologické nastavenie i v katolíckom období, keď pri riešení rôznych sporných bodov hľadá práve „strednú cestu“ medzi rôznymi extrémami, čo sa ukazuje vo všetkých jeho katolíckych dielach a analyzovaných témach, no asi najpregnantnejšie v jeho mariológii.

Vyhlasenie dogmy o Nepoškvrnenom počatí v roku 1854 vyvolalo v Anglicku vlnu ostrej kritiky voči Rímu. Vo veľkej miere to vyplývalo z nepochopenia významu tejto dogmy, ale aj z predsudkov voči Svätej stolici, pretože nebola výsledkom uznesenia ekumenického koncilu, ale aktom najvyššej autority pápeža. Námietky anglikánov voči dogme sformuloval v roku 1865 Newmanov priateľ a spoločník z čias Oxfordského hnutia, E. B. Pusey († 1882), v polemickom spise *Eirenicon*.⁴³ Odsúdil v ňom viaceré body rímskej teológie, avšak najväčšiu pozornosť venoval mariológii (cca 100 strán), pričom sa kriticky zamerával tak na katolícku mariánsku náuku – hlavne na dogmu o Nepoškvrnenom počatí, na učenie o spolupráci Panny Márie na diele vykúpenia, na titul „Spoluvykupiteľka“⁴⁴ na problém príhovoru a invocácie Ježišovej matky –, ako aj na niektoré formy mariánskej úcty, ktoré Newmanov *confrère* Faber importoval z Talianska do londýnskeho oratória.

Puseyho spis dal Newmanovi ideálnu možnosť zareagovať na námietky anglikánov, ako aj na niektoré prehnané katolícke idey. Jeho adresátmi sa tak na jednej strane stal Pusey a na druhej strane Faber. Svoje nové dielo napísal len za 9 dní a dokončil ho pred sviatkom Nepoškvrneného počatia v roku 1865, čo však bolo možné len preto, že už mnohé roky študoval texty cirkevných otcov a meditoval o nich. Hoci spis nesie veľmi skromný názov – *Letter to Pusey* (List Puseymu), je jedinečným systematickým kompendiom Newmanovej mariológie a súčasne majstrovskou ukážkou jeho satirizmu a teologickej metódy *Via Media*.

⁴² J. H. Newman, *Certain Difficulties felt by Anglicans in Catholic Teaching*, 378-379.

⁴³ Porov. E. B. Pusey, *An Eirenicon*, Oxford 1865.

⁴⁴ Pusey sa s týmto mariánskym titulom stretol v niektorých listoch, ktoré biskupi zaslali Svätej stolici ako odpovede na otázku vhodnosti dogmy o Nepoškvrnenom počatí. Porov. E. B. Pusey, *An Eirenicon*, 67-80.

Newman sa diví, že Pusey vôbec nazval svoje dielo *Eirenicon*, lebo namiesto toho, aby sa snažil prekonať a zjemniť rozdiely medzi katolíkmami a anglikánmi, nafukuje ich, predkladá extrémne názory katolíckych autorov, ktoré nutne nedefinujú katolícky systém, a zameriava sa viac na odlišnosti než na to, čo katolíci a anglikáni majú spoločné, čím vyvoláva dojem, že svoju „olivovú ratolesť“ (*eirenicon*) vystreľuje akoby z kanóna.

Newmanovým prvotným cieľom bolo presne stanoviť, čo patrí a nepatrí do katolíckeho vyznania viery o Márii, no zároveň upozorňuje, že pravý ekumenizmus nemôže stáť na kompromisoch v otázkach pravdy a z tohto dôvodu je katolíkom úcta k Márii oveľa drahšia než obrátenie Anglicka.⁴⁵

List *Puseymu* možno rozdeliť do dvoch častí: prvá hovorí o mariánskej náuke a druhá zasa o mariánskej úcte. Z hľadiska metodológie Newman postavil svoju obhajobu katolíckej mariánskej náuky na Svätom písme a na učení cirkevných otcov, keďže tieto dva piliere predstavovali akýsi spoločný terén pre obidvoch autorov. Svoju úvahu začína známou otázkou: „Čo je veľké základné učenie antiky o nej [t. j. Márii] od najstarších čias? Pod pojmom ‚základné učenie‘ mám na mysli prvotný pohľad na jej osobu a úrad, široký náčrt, ktorý nám o nej podávajú spisy otcov. Je ním náuka, že Mária je druhá Eva.“⁴⁶ Z tohto veľkého patristického učenia vyplýva, že medzi prvou Evou a Máriou existuje určitá podobnosť, a preto, ako hovorí Newman, „z postavenia a úradu Evy pri našom páde môžeme určiť postavenie a úrad Márie v diele našej obnovy“.⁴⁷

Hoci Newman cituje texty desiatich predstaviteľov z patristickej doby ako dôkazový materiál o význame a rozšírení paralelizmu medzi Evou a Máriou, najväčší význam pripisuje trom autorom z 2. – 3. storočia: sv. Justínovi, Tertuliánovi a sv. Irenejovi. Ich geografické rozloženie (Palestína, Severná Afrika a Rím, Malá Ázia a Galia) i starobylosť sú pre Newmana akýmsi náznakom, že táto náuka má svoje zakorenenie už v apoštolskej Tradícii.⁴⁸

Svoju analýzu začína predpokladom, ktorý zdieľal aj Pusey, že prví rodičia boli stvorení v milosti od prvého okamihu svojej existencie, a tak predkladá tézu, že keby Eva a Adam nezehrešili, svoju nevinnosť by následne odovzdali svojim potomkom, ktorí „by získali to, čo možno nazvať nepoškvrneným počatím. Boli by počatí v milosti, ako sú v skutočnosti počatí v hriechu“.⁴⁹ A preto sa pýta, či nie je vhodné tvrdiť, že Mária ako nová Eva bola obdarená ešte väčšou milosťou

⁴⁵ Porov. J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, London 1866, 122. Puseyho negatívny postoj k Márii pravdepodobne odrážal aj všeobecné kultúrne a sociálne parametre Oxfordskej univerzity 19. storočia, ktorá bola výlučne mužskou inštitúciou. V tomto kontexte sa javí veľmi zaujímavou štúdiá: M. Roubalová – R. Králik – M. Tvrdoň – H. Tkáčová – P. Maturkanič – L. Hlad, *Násilí na ženě a jeho následky podle Tanachu a rabínské literatury. Historické a sociologické perspektivy*, in *Verba Theologica* 2(2021), 82-106.

⁴⁶ J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 33-34.

⁴⁷ J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 35.

⁴⁸ Porov. J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 40, 140.

⁴⁹ J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 50.

ako prvá Eva a že to, čo bolo v ľudskom rode zmarené v dôsledku hriechu prvých rodičov, sa uskutočnilo v nej:

„Ak prijatím onoho daru, čo nazývame milosťou, bola Eva vyvýšená nad ľudskú prirodzenosť, je vari unáhlené tvrdiť, že Mária mala väčšiu milosť?... A ak Eva mala tento nadprirodzený vnútorný dar od prvej chvíle svojej existencie, je možné poprieť, že Mária mala tiež tento dar od prvej chvíle svojej existencie? Nevieam, ako je možné odporovať tejto dedukcii. Nuž, toto je jednoducho a doslovne náuka o Nepoškrvnenom počatí.“⁵⁰

Podľa Newmana dôležitým prvkom dôveryhodnosti kresťanského náboženstva je jeho vnútorná harmónia a vzájomná prepojenosť jednotlivých právd. Preto učenie o Márii ako novej Eve, ako aj dogma o Nepoškrvnenom počatí nie sú izolované pravdy, ale stoja vo vzťahu k iným mariánskym pravdám, predovšetkým vo vzťahu k jej úlohe v diele vykúpenia. V prvom rade Newman energicky vyvracia Puseyho názor, že Mária bola pri vtelení len pasívnym nástrojom, a pripomína, že ústredná idea mariológie Justína, Tertuliána, Ireneja a ďalších otcov spočíva práve v tom, že ako Eva nebola nezodpovedným a pasívnym nástrojom, ale spolupracovala osobne na diele pádu (a preto mala účasť na treste za hriech), tak aj Mária nebola nezodpovedným a pasívnym nástrojom, ale aktívne spolupracovala na diele vykúpenia:

„U týchto troch spisovateľov je obzvlášť zrejmé, že nehovoria o blahoslavenej Panne iba ako o fyzickom nástroji vtelenia nášho Pána, ale ako o jeho inteligentnej a zodpovednej príčine; jej viera a poslušnosť sa pričínili o vtelenie a získali ho ako odmenu. Pretože Eva zlyhala v týchto čnostiach, a tým pri-niesla pád ľudského rodu v Adamovi, Mária sa prostredníctvom nich zúčastnila na jeho obnove... Ako Eva bola príčinou skazy pre všetkých, tak Mária bola príčinou spásy pre všetkých; ako Eva vytvorila priestor pre Adamov pád, tak Mária vytvorila priestor pre Pánovu nápravu pádu; a vzhľadom k tomu, že dar milosti nebol rovnaký ako urážka, ale oveľa väčší, z toho vyplýva, že kým Eva svojou spoluprácou dosiahla veľké zlo, Mária svojou spoluprácou dosiahla oveľa väčšie dobro.“⁵¹

Na otázku, či Máriina spolupráca na vykúpení bola aj reálna a záslužná, Newman neváha odpovedať, že Matka Pána „mala záslužnú účasť na dosiahnutí nášho vykúpenia“, a to nielen na základe prejavenej viery a poslušnosti pri vtelení, ale aj preto, že „s materským srdcom stála pri kríži a jej údelom bolo nazeráť na utrpenie, čo do seba naplno vpíjala“.⁵² Je síce pravda, že v patristike sa termín „Spoluvykupiteľka“ ešte nevyskytuje, ale otcovia aplikovali na Máriu alternatívne termíny, ktoré vo svojej vznešenosti a rétorickosti prevyšujú omnoho viac terminológiu, čo Puseymu tak veľmi prekážala. Z tohto dôvodu sa Newman na svojho priateľa obracia s istou dávkou sarkazmu a píše:

⁵⁰ J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 48.

⁵¹ J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 37-39.

⁵² J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 55.

„Keď videli, že ju nazývaš titulmi Matka Božia, Druhá Eva, Matka žijúcich, Matka života, Hviezda ranná, Záštitá veriacich, Žezlo pravej viery, nepoškvrnená Matka svätosti a obdobnými výrazmi, považovali by to za nekoherentné, ak protestuješ proti tomu, že sa nazýva Spoluvykupiteľkou...“⁵³

Druhá časť o mariánskej úcte je výrazne odlišná od prvej a dominuje v nej silný kritický postoj k niektorým prehnatým formám úcty katolíkov voči Panne Márii. Newman konštatuje, že niektoré formy mariánskej úcty sú vhodné pre Taliansko, ale určite nie pre Anglicko, a preto neváha vyhlásiť:

„Uprednostňujem anglické zvyky viery a zbožnosti pred cudzími, z rovnakých dôvodov a rovnakým právom, aké oprávňujú cudzincov, aby uprednostňovali tie svoje. Keď sledujem zvyky svojho národa, ukazujem menej výstrednosti a robím menej rozruchu, než keby som sa vychvaľoval tým, čo je neobvyklé a exotické.“⁵⁴

Zároveň pripúšťa, že už cirkevní otcovia používali veľmi poetickú a kvetnatú reč, aby opísali vznešenosť Panny Márie, a odôvodňuje to tým, že „ľudia používajú rečnícke umenie pri veľkých predmetoch, nie pri nepatrných“.⁵⁵ Problém však nastáva, ak rétorika nebezpečne zachádza za hranicu vypovedateľného, a preto čiastočne súhlasí s protestom Puseyho proti nasledovným vyjadreniam niektorých katolíckych autorov: *Panna Mária prevyšuje Boha, lebo je podriadený jej príkazom; Boh Otec a Syn hriešnikov súdja, kým Mária ich vo svojom milosrdenstve prijíma; Kristus je kňazom a rovnakým spôsobom je Mária kňažkou; Kristovo telo a krv v Eucharistii pochádza z Márie, z čoho vyplýva, že ako je on prítomný a prijímaný v tejto sviatosti, tak je v nej aj ona prítomná a prijímaná; Duch Svätý sa náhli do duše, v ktorej nachádza Máriu atď.*⁵⁶

Newman sa priznáva, že s uvedenými vyjadreniami sa prvýkrát stretol v Puseyho knihe a dodáva, že sa mu javia „ako zlý sen“, aj keď si uvedomuje, že sú vytrhnuté z kontextu. Na druhej strane sa snaží obhájiť tento fenomén mariánskej úcty a vysvetľuje, že so zbožnosťou je to ako s láskou: každý ju prežíva svojím neopakovateľným spôsobom. Láska, ktorá nie je trochu extravagantná a riadi sa len prísnymi pravidlami etikety, nestojí za veľa. Muž a žena si povedia vo svojej láske tisíce vecí, ktoré sa však môžu zdať bláznivé, ak sú servírované verejnosti bez onoho milujúceho kontextu.⁵⁷ Preto aj extravagantné formy mariánskej zbož-

⁵³ J. H. Newman, *A letter to the Rev. E. B. Pusey, D. D. on his recent Eirenicon*, 82-83. K tomu porov. N. L. Gregoris, *Mary's Cooperation in the Oeconomia Salutis according to the Theology and Spirituality of the Venerable John Henry Cardinal Newman: A Perspective from which to view the contemporary Discussion regarding the Marian Titles of Co-Redemptrix, Mediatrix and Advocate*, Rome 2001; L. Hlad, *Princíp spoluvykúpenia ako esencia fatimsky inšpirovanej mariológie Pavla M. Hnilicu. Historicko-teologická štúdia*, in *Studia Theologica*, 23/2 (2021), 125-150.

⁵⁴ J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 22.

⁵⁵ J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 46.

⁵⁶ Porov. J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 118-119.

⁵⁷ Porov. V. Thurzo, *The Influence of Existentialism and Subjectivism on the Concept of the Human Person*, in *Spiritual and Social Experience in the Context of Modernism and Postmodernism (Interdisciplinary Reading of the Phenomenon)*, Morrisville 2021, 7-34.

nosti sú krásne u svätých ľudí, no málo primerané u tých, čo ich chcú kopírovať. Ich formálne spracovanie do meditácií alebo cvičení je rovnako bizarné, ako vyšetrovanie ľúbostných listov na policajnom oddelení.⁵⁸

Newman však nezabúda Puseymu pripomenúť aj závažný historický fakt, že krajiny, ktoré si zachovali úctu k Panne Márii, si tiež zachovali vieru v Ježiša Krista, kým tí, čo mariánsku zbožnosť zavrhlí, nakoniec spochybnili samotnú vieru v Krista. Svoje mariánske úvahy uzatvára výčitkou adresovanou Puseymu, a to vo forme otázky:

„Nedotkol si sa nás na veľmi citlivom bode veľmi hrubým spôsobom? Nie je následkom toho, čo si povedal, že tá, čo je nám drahšia než každé iné stvorenie, je vystavená pohrdaniu a nactiutrhaniu? Naznačil si niekedy, že naša láska voči nej je aj niečo iné, než zneužitie? Venoval si jej aspoň jedno milé slovo v celej tvojej knihe? Dúfam, že áno, aj keď som žiadne nepostrehol. A predsa viem, že ju veľmi miluješ.“⁵⁹

Záver

Z načrtnutých úvah sa ukazuje, že Newman predkladá také zameranie teológie, ktoré pomocou metódy *Via Media* môže účinne prispieť k prekonávaniu vyhrotených pozícií a k vzájomnému zblížovaniu tak v teológii, ako aj spoločnosti. Aj z tohto dôvodu je Newman považovaný za „neviditeľného otca Druhého vatikánskeho koncilu“, keďže tento koncil sa musel v mnohých otázkach uberať práve „strednou cestou“ medzi extrémnymi pozíciami.⁶⁰ Ak úspech teológie závisí vo veľkej miere od vhodne zvolenej a vypracovanej metódy, možno tvrdiť, že i Newmanova *Via Media* ako teologická metóda sa pričinila o to, že jeho teológia nakoniec fascinovala celé generácie mysliteľov. Jeho diela mali dokonca rozhodujúci vplyv na členov protinacistického študentského odboja „Biela ruža“ (*Weißer Rose*), ako aj na formáciu budúceho pápeža Benedikta XVI., ktorý ho pri príležitosti storočnice jeho smrti označil za „učiteľa Cirkvi“.⁶¹

⁵⁸ Porov. J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 85.

⁵⁹ J. H. Newman, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*, 121. Z kritického postoja voči niektorým prehnaným formám mariánskej zbožnosti však nevyplýva, že Newman nemal osobitnú zbožnosť voči Márii. Jeho úctu k tajomstvu Pánovej matky potvrdzuje už len to, že prvé oratórium v Old Scott premenoval na Maryvale, univerzitu v Dubline zveril pod ochranu Panny Márie *Sedes Sapientiae* a v roku 1851 (3 roky pred vyhlásením dogmy) zasvätil aj svoje birminghamské oratórium Nepoškvrnenému počatiu. Ak na jednej strane odporúčal, aby sa medzi anglickými katolíkmi šírili také formy zbožnosti, ktoré zodpovedali ich prirodzenosti, na druhej strane používal stále viac talianske modlitebné knihy – osobitne zbierku modlitieb známu pod menom *Raccolta* – a do oratória zaviedol viaceré rímske zvyklosti a praktiky, ako litánie a novény. Na záver možno dodať, že Newmanov *List Puseymu* sa dnes považuje za jednu z najdôležitejších mariánskych štúdií modernej doby, vďaka čomu si Newman od francúzskeho filozofa Jeana Guittona vyslúžil titul „Doctor marianus 19. storočia“. Porov. J. Guitton, *Newman Studien* 3 (1957) 84-85, pozn. 7.

⁶⁰ Porov. I. Ker, *Newman on Vatican II*, Oxford 2014. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198717522.001.0001>

⁶¹ „Zdá sa mi, že pre veľkého doktora Cirkvi je charakteristické, že učí nielen svojim myslením a rečou, ale aj svojím životom, pretože v ňom sa myšlienka a život prelínajú a vymedzujú. Ak je to tak, potom Newman patrí k veľkým učiteľom Cirkvi, pretože sa dotýka našich srdiec a zároveň osvecuje naše myslenie.“ Dostupné na: https://www.vatican.va/roman_curia/congre-

Mohol by sa Newmanov teologický prístup stať inšpiratívnym impulzom pre slovenskú teológiu? Nepochybne áno, keďže nejde v nej len o nejaký „anglický“ spôsob uvažovania. Aby sa však mohol stať aj pre nás inštanciou cirkevnej, sociálnej a politickej jednoty, je potrebné na záver dodať nasledovné upresňujúce poznámky vo svetle Newmanovho myslenia.

Predovšetkým by bolo veľkým omylom nazdávať sa, že *Via Media* predstavuje pohodlnú a povrchnú cestu kompromisu, čo potvrdzuje skutočnosť, že Newman sa svojím myslením neustále vystavoval nepochopeniu a podozreniu tak v anglikánskom, ako aj v katolíckom období. Metóda navrhovaná Newmanom si totiž vyžaduje umenie neustáleho balansovania medzi protichodnými pozíciami a schopnosť rozlišovať v nich veritatívne aspekty od nesprávnych premís a princípov. Bez tohto predpokladu a bez kvalitného poznania protichodných názorov by táto metóda mohla ľahko sklúzať do tzv. logického omylu strednej cesty (*middle ground logical fallacy*), ktorý vychádza z predpokladu, že je potrebné uberať sa strednou cestou medzi extrémami len preto, že ide o strednú cestu, čo môže samozrejme viesť k *mnohým* absurdnostiam.

Via Media si okrem toho vyžaduje zapojenie a angažovanosť všetkých schopností človeka. Podľa Newmana je proces poznania nielen operáciou racionálneho uvažovania, ktoré logicky vyúsťuje do nepochybniteľnej konklúzie, ale je postavený na mnohých a jemných „predchádzajúcich predpokladoch“ (*antecedent probabilities*), t. j. návykoch, formách správania a vnútorných túžbach.⁶² Až keď sú všetky tieto predpoklady zapojené, proces poznania môže konvergovať k istote, ale aj to často iba takým spôsobom, že je tu naďalej ponechaný určitý priestor pre „riziko“ a „hazard“ osobného rozhodnutia. Newman bol presvedčený, že akokoľvek precízne a hlboké dôkazy máme a akúkoľvek systematickú metódu budeme používať, keď prideme na dno dôkazu, zistíme, že je tam stále niečo, čo sa logicky dokázať nedá.⁶³

Preto možno dodať, že Newman vnímal metódu *Via Media* nie ako úplne predvídateľný a plánovateľný spôsob poznania, ale skôr ako postupné kráčanie, pri ktorom sa človek necháva viesť Božou prozreteľnosťou krok za krokom. Ideu vyjadril v *známom hymne Lead kindly light* (Veď ma, jemné svetlo), ktorý predstavuje akúsi syntézu jeho teologického myslenia v poetickej forme.⁶⁴

Z širšieho kontextu Newmanovho myslenia ďalej vyplýva, že plodné napredovanie teológie podľa *Via Media* musí byť výsledkom spolupráce, osobitne pastierov a laikov, čo vykreslil v spise *On Consulting the Faithful in Matters of Doctrine* (O konzultovaní veriacich v otázkach náuky). Vychádzajúc z historického po-

gations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19900428_ratzinger-newman_en.html.

⁶² Porov. J. H. Newman, *Faith and Reason contrasted as Habits of Mind*, in *Fifteen Sermons preached before the University of Oxford*, London 1892, 187-189.

⁶³ Porov. J. H. Newman, *The Nature of Faith in Relation to Reason*, in *Fifteen Sermons preached before the University of Oxford*, 202-221.

⁶⁴ J. H. Newman, *Verses on various occasions*, London 1903, 156: „Veď ma, jemné svetlo, uprostred temnoty, ktorá ma obklopuje. Veď ma vpred! Noc je tmavá, domov je ďaleko - Veď ma vpred! Posilňuj moje kroky; Nežiadam, aby si mi dal vidieť príliš ďaleko - stačí mi vidieť len jeden krok... Veď ma vpred!“

zadia ariánskej krízy, počas ktorej bola kristologická pravda, kodifikovaná Ni-cejským koncilom, vyznávaná jednoduchými veriacimi vernejšie než mnohými predstaviteľmi hierarchie,⁶⁵ Newman priam prorocky poukázal, že Cirkev, konfrontovaná s výzvami moderného sveta, bude potrebovať laikov: nie arogantných a hašterivých, ale takých, čo sa na základe svojich kompetencií nebudú musieť báť prejavíť pastierom svoju mienku pre dobro Cirkvi.

Teologická metóda *Via Media* by nakoniec nemala prehliadnuť skutočnosť, že proces poznávania je vystavený napätiu medzi kontinuitou a napredovaním, pričom by bolo opäť upadnutím do extrému chcieť sa zamerať len na jeden z týchto aspektov, napríklad, len na nutnosť rastu a zmeny ako známky života, zabúdajúc na skutočnosť, že napredovanie je možné iba za predpokladu uchovania si pôvodnej identity,⁶⁶ čo je iste nesmierne dôležité najmä pri riešení napätia medzi progresívnymi a konzervatívnymi tendenciami v Cirkvi.

Preto možno na záver konštatovať, že ak sa zohľadnia uvedené aspekty Newmanovej teológie, i samotná *Via Media* sa môže stať veľmi účinnou a plodnou metódou pre súčasnú teológiu na Slovensku, čo je naznačené už jeho geografickou polohou medzi Západom a Východom, medzi latinskou a byzantskou tradíciou, a teda jeho stredovou a centrálnou polohou medzi rôznymi kultúrami a svetonázormi.

Bibliografia

BEARSLEY, Patrick, *Mary the Perfect Disciple: A Paradigm for Mariology*, in *Theological Studies* 41 (1980) 461-504. <https://doi.org/10.1177/004056398004100301>

BEINERT, Wolfgang, *Devozione mariana: una chance pastorale*, in *Communio* 7 (1978) 84-101.

BELLO, Antonino, *Maria, donna dei nostri giorni*, Milano: San Paolo, 1993.

CARVELLO, Carmelo – FIORES, Stefano de (ed.), *Maria icona viva della Chiesa futura*. Roma: Edizioni Monfortane, 1998.

FIORES, Stefano de, *Maria nella teologia contemporanea*. Roma: Centro mariano monfortano, 1991.

GRAEF, Hilda, *God and Myself. The Spirituality of John Henry Newman*. London: Peter Davies, 1967.

GREGORIS, Nicholas L. *Mary's Cooperation in the E conomia Salutis according to the Theology and Spirituality of the Venerable John Henry Cardinal Newman: A Perspective from which to view the contemporary Discussion regarding the Marian Titles of Co-Redemptrix, Mediatrix and Advocate*, Rome: Marianum, 2001.

GUITTON, Jean, *Newman Studien* 3 (1957) 84-85.

⁶⁵ Porov. J. H. Newman, *On Consulting the Faithful in Matters of Doctrine*, Lanham 2006, 77.

⁶⁶ K tomu porov. J. H. Newman, *An Essay on the Development of Christian Doctrine*, Leominster 2018, 58-59.

- HLAD, Ľubomír, *Hugo Rahner (1900–1968) – prítomnosť jeho kerygmatického odkazu v magistériu a teológii zameranej na novoevanjelizačnú prax. Kerygmatico-ludická teologická reflexia*, in *Verba Theologica* 1(2021), 6-28. <https://doi.org/10.5507/sth.2020.054>
- HLAD, Ľubomír, *Princíp spoluvykúpenia ako esencia fatimsky inšpirovanej mariológie Paola M. Hnilicu. Historicko-teologická štúdia*, in *Studia Theologica*, 23/2 (2021), 125-150.
- JOHNSON, Elisabeth, *Vera nostra sorella. Una teologia di Maria nella comunione dei santi*, Brescia: Queriniana, 2005.
- KER, Ian, *John Henry Newman*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- KER, Ian, *Newman on Vatican II*, Oxford: Oxford University Press, 2014. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198717522.001.0001>
- KRUPA, Jozef, *Matka nášho Pána*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004.
- KRUPA, Jozef, *The role of the Epiclesis in Transubstantiation*, in *Colloquia Theologica Ottoniana* 37(2021), 115-128. <https://doi.org/10.18276/cto.2021.37-07>
- LANGELLA, Alfonso, *Le mariologie postconciliari. Status quaestionis*, in *Mariologia a tempore Concilii Vaticani II. Receptio, ratio et prospectus. Acta Congressus mariologici-Mariani internationalis in civitate Romae anno 2012 celebrati*, PAMI, Città del Vaticano 2013, 147-216.
- NEWMAN, John Henry, *Via Media, no. 1 a Via Media, no. 2*, in *Tracts for the Times*. Leominster – Notre Dame: Gracewing, 2013.
- NEWMAN, John Henry, *Lectures on the Prophetical Office of the Church viewed relatively to Romanism and Popular Protestantism*, in *The Via Media of the Anglican Church*, zv. 1, London: Longmans, Green and Co., 1895.
- NEWMAN, John Henry, *A letter addressed to the Margaret Professor of Divinity*, in *The Via Media of the Anglican Church*, zv. 2, London: Longmans, Green and Co., 1896, 195-257.
- NEWMAN, John Henry, *Tract 90: Remarks on Certain Passages in the Thirty-Nine Articles*, in *Tracts for the Times*, Leominster – Notre Dame: Gracewing – University of Notre Dame Press, 2013, 383-475.
- NEWMAN, John Henry, *A Letter to the Rev. E. B. Pusey, D.D. on his recent Eirenicon*. London: Longmans, Green, Reader and Dyer, 1866.
- NEWMAN, John Henry, *Letters and Diaries*, zv. 1-6, Oxford: Clarendon Press 1978-1984; zv. 7-22, Eidinburgh: Nelson 1961-1972; zv. 23-31, Oxford: Clarendon Press, 1973-1977.
- NEWMAN, John Henry, *Apologia pro Vita Sua*. London: Longmans, Green and Co., 1890.
- NEWMAN, John Henry, *Loss and Gain. The Story of a Convert*. London: Burns and Oates, 1881.
- NEWMAN, John Henry, *Certain Difficulties felt by Anglicans in Catholic Teaching*, zv. 1, London: Longmans, Green and Co., 1885.

OSSANNA, Tullio Faustino, *Maria sorella nostra: Significato del titolo nel magistero di Paolo VI*, Roma: Miscellanea Francescana, 1991.

POZZO, Guido – FISICHELLA, Rino, *Metodo*, in R. LATOURELLE, René – FISICHELLA, Rino (ed.), *Dizionario di Teologia Fondamentale*, Assisi: Cittadella Editrice, 1990, 724-748.

PUSEY, Edward Bouverie, *An Eirenicon*. Oxford: John Henry and James Parker, 1865.

ROUBALOVÁ, Marie – KRÁLIK, Roman – KONDRLA, Peter – MATURKANIČ, Patrik – BIRYUKOVA, Yulia – ISSAKHAN, Mukhan, *Zakladni filosoficke ideje spojene se sabatem*, in *XLinguae* 14/3 (2021), 115-126. <https://doi.org/10.18355/XL.2021.14.03.11>

ROUBALOVÁ, Marie – JUDÁK, Viliam – KRÁLIK, Roman, SLOBODOVÁ NO-VÁKOVÁ, Katarína – MATURKANIČ, Patrik, *Nejstarší židovský "Bejt Hakneset" v Praze v kontextu ustanovení Halachy*, in *Historia Ecclesiastica* 12/1 (2021), 3-16.

ROUBALOVÁ, Marie – KRÁLIK, Roman – TVRDOŇ, Miroslav – TKÁČOVÁ, Hedviga – MATURKANIČ, Patrik – HLAD, Ľubomír, *Násilí na ženě a jeho následky podle Tanachu a rabínské literatury. Historické a sociologické perspektivy*, in *Verba The-ologica* 2(2021), 82-106.

SCHEEBEN, Matthias Joseph, *Handbuch der katholischen Dogmatik*, zv. V/2, Freiburg im Breisgau: Herder, 1954.

MCCONNELL, Theodore, *The Via Media as Theological Method*, in P. Elmen (ed.), *The Anglican Moral Choice*, Wilton 1983, 141-159.

THURZO, Vladimír, *The Influence of Existentialism and Subjectivism on the Concept of the Human Person*, in *Spiritual and Social Experience in the Context of Modernism and Postmodernism (Interdisciplinary Reading of the Phenomenon)*, Morrisville: Lulu Publishing Company, 2021, 7-34.

VELOCCI, Giovanni, *Newman: Il coraggio della Verità*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2000.

Dr. Andrej Mária ČAJA

Rímskokatolícka cirkev Farnosť Stará Halič

Hlavná 2/4

985 11 Stará Halič

p.andrej@familiariens.org